

Το ερευνητικό πρόγραμμα CyChrist – «Πτυχές της πολυθρησκευτικότητας και της ανθρωπογεωγραφίας στην πρώιμη νεότερη Κύπρο, από τους Βενετούς στους Οθωμανούς» εξετάζει τη συνύπαρξη και τις εντάσεις μεταξύ των χριστιανικών ομάδων της Κύπρου από το 1560 μέχρι το 1670, δηλαδή κατά τα τέλη της βενετικής και τις αρχές της οθωμανικής κυριαρχίας. Κατά την περίοδο που εξετάζουμε, στο νησί κατοικούσαν όχι μόνο Έλληνες Ορθόδοξοι, αλλά και Ρωμαιοκαθολικοί (κυρίως από τη Δυτική Ευρώπη), Αρμένιοι, Μαρωνίτες, Κόπτες, Σύριοι «Μονοφυσίτες», κ.ά. Οι ομάδες αυτές χαρακτηρίζονταν από διαφορετικά εθνοτικά και πολιτιστικά στοιχεία, καθώς επίσης και από διαφορετικές θρησκευτικές παραδόσεις. Παρόλες τις διαφορές τους, όμως, οι οποίες συχνά οδηγούσαν σε σύγκρουση, κατάφεραν να εξεύρουν κοινό έδαφος και να επινοήσουν τρόπους επικοινωνίας, έτσι ώστε μέσα από τη διαφορετικότητα να προκύψουν, τελικά, αισθήματα ενότητας.

Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κύπρο, μέσω του Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας. Ανάδοχος φορέας είναι το Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου, με συντονίστρια έργου τη δρ. Ιωάννα Χατζηκωστή, διευθύντρια του Πολιτιστικού Ιδρύματος, και μεταδιδασκτορικό ερευνητή τον ιστορικό δρ. Χρυσοβαλάντη Κυριάκου, ο οποίος σχεδίασε και συνέγραψε το παρόν έντυπο.

Επικοινωνία

Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου
Φανερωμένης 86-90, 1011 Λευκωσία
Τ.Θ. 21995, 1515 Λευκωσία
www.boccf.org

© Λευκωσία 2022. Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου

Μεταξύ Σταυρού και Ημισελήνου: Η Κύπρος στο κατώφλι δυο κόσμων

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

F. Bertelli, «Isola di Cipro», 1562, ΠΙΤΚ Μ&Α 9

Ερωτήσεις για συζήτηση:

- (1) Πώς επηρέασε ο «Πόλεμος της Κύπρου» τις ζωές των Κυπρίων, αλλά και τον τρόπο που οι ξένοι έβλεπαν το νησί;
- (2) Σχολιάστε το πιο κάτω απόσπασμα: τι μας λέει για τη συνύπαρξη Ορθοδόξων και Λατίνων επί Βενετοκρατίας;

«Όγδοο σφάλμα (των Γραικών) είναι ότι ... λένε πως η ρωμαϊκή πίστη είναι εσφαλμένη κι ότι η δική τους είναι αληθής και αγία. Αυτό, όμως, δεν συμβαίνει ανοιχτά στην Κύπρο και άλλα μέρη, όπου κυριαρχούν οι (Λατίνοι) χριστιανοί, κι όπου αυτά εκφράζονται με τρόπο σιωπηρό».

Αναφορά ανώνυμου Ρωμαιοκαθολικού συγγραφέα της εποχής της Βενετοκρατίας (πιθανότατα αρχές της δεκαετίας του 1560), από τον βενετικό χειρόγραφο κώδικα ΠΙΤΚ Β-030 (μετάφραση Χρυσοβαλάντης Κυριάκου)

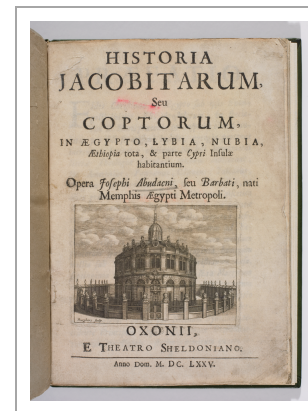
- (3) Τι συμβολίζει ο Αρίωνας και γιατί χρησιμοποιήθηκε για να διακοσμήσει το ενημερωτικό φυλλάδιο ΠΙΤΚ Β-060;
- (4) Γιατί ο Στέφανος Λουζινιανός επέλεξε τη Μελουζίνη για να διακοσμήσει τη μελέτη του για τις αριστοκρατικές γενεαλογίες;
- (5) Η κυπριακή κοινωνία επί Λατινοκρατίας και Οθωμανοκρατίας αποτελείτο μόνο από Έλληνες, Λατίνους και Τούρκους. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε και γιατί;
- (6) Ποια η σχέση των χριστιανών κουρσάρων με την Κύπρο;
- (7) Τελικά ήταν η Κύπρος του 1600 μια «ανοιχτή» ή «κλειστή» κοινωνία; Τι σημαίνει αυτό για μας σήμερα;

E. de Lusignan, «Les genealogies», 1586, ΠΙΤΚ Β-195

Για τον λόγιο μοναχό Στέφανο Λουζινιανό, καταγόμενο από τη φραγκική βασιλική οικογένεια της Κύπρου, τα χριστιανικά βασίλεια της Ευρώπης είχαν καθήκον να ανακτήσουν το νησί, αφού συνδέονταν με συγγενικούς δεσμούς με την κυπριακή αριστοκρατία. Η μυθική Μελουζίνη, η γυναίκα-ερπετό, μακρινή μητέρα και προστάτιδα των Λουζινιανών, ήταν το σύμβολο της μακράς πορείας των απογόνων της, αλλά και όσων τους ένωναν με τη Γαλλία.

J. Abudacnus, «Historia Jacobitarum seu Coptorum ... in Aegypto, Lybia, Nubia, Aethiopia tota & parte Cypri», 1675, ΠΙΤΚ Β-487

Συχνά, η ιστορική ανασύνθεση της εικόνας της Κύπρου θέτει στο περιθώριο την παρουσία θρησκευτικών και εθνοτικών ομάδων όπως οι Κόπτες, οι Σύριοι «Μονοφυσίτες», οι Αρμένιοι και οι Μαρωνίτες. Η χριστιανική φυσιογνωμία του νησιού στα μεσαιωνικά και νεότερα χρόνια εμπλουτιζόταν από την ύπαρξη πολλών χριστιανικών κοινοτήτων, για τις οποίες ενδιαφέρον επέδειξαν ορισμένοι λόγιοι, κυρίως κληρικοί, του 16ου και 17ου αιώνα.

Οι εικόνες έχουν τη δική τους ιστορία

F. Ferretti, «Dialoghi notturni», 1604, ΠΙΤΚ C-084

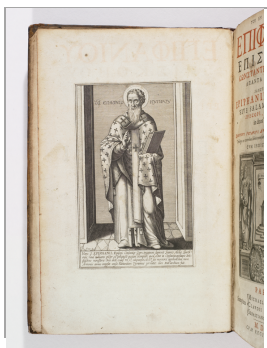
Ο ιππότης και πλοίαρχος F. Ferretti αποτύπωσε χαρτογραφικά τα νησιά και τις ακτές της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να διευκολύνει το πειρατικό έργο του τάγματος του Αγ. Στεφάνου, που πολεμούσε τους Οθωμανούς στις θάλασσες. Το τάγμα επιχείρησε, ανεπιτυχώς, να καταλάβει την Αμμόχωστο στα 1607. Εξέγερση των χριστιανών της Κύπρου κατεστάλη άμεσα από τους Οθωμανούς.

B. Jenichen, «Cipern», 1661, ΠΙΤΚ C-036

Περικυκλωμένη από πλήθος πολεμικών πλοίων, η βενετοκρατούμενη Κύπρος αποτελεί το σημαντικότερο προπύργιο του δυτικού χριστιανικού κόσμου στην Ανατολική Μεσόγειο. Η μάταια αντίσταση κατά των Οθωμανών (1570-1571) θα λήξει με την ενσωμάτωση του νησιού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: για πρώτη φορά εδώ και σχεδόν 1.300 χρόνια, η Κύπρος κυβερνάται από μη χριστιανούς αφέντες.

D. Pétau, «Άπαντα Αγ. Επιφανίου Κύπρου», 1622, ΠΙΤΚ B-198

Η ρωμαιοκαθολική Δύση συνέχισε να βλέπει την Κύπρο ως ένα νησί με χριστιανικό παρελθόν, διατηρώντας, ανακαλύπτοντας ή επινοώντας δεσμούς που επιχειρούσαν να αντισταθμίσουν την πραγματικότητα της οθωμανικής κατάκτησης. Η απεικόνιση του Αγ. Επιφανίου Κύπρου από τη γαλλική έκδοση των έργων του είναι έργο του Ιωάννη Άδολου από τη Λευκωσία.

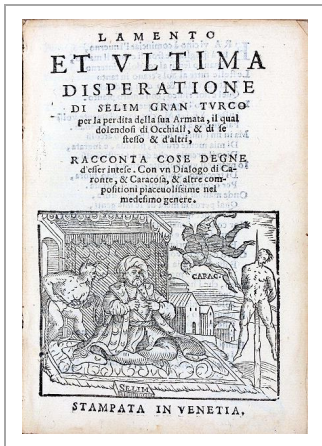
T. Fuller, «History of the Holy Warre», 1639, ΠΙΤΚ B-212

Ο οθωμανο-βενετικός «Πόλεμος της Κύπρου», που κράτησε από το 1570 μέχρι το 1573, υπήρξε ένα επεισόδιο σε μια σειρά αιματηρών συγκρούσεων μεταξύ του χριστιανικού κόσμου και του Ισλάμ, που κράτησαν για αιώνες. Πίσω από τον θρησκευτικό φανατισμό, η τραγικότητα του πολέμου ήταν ορατή τόσο σε χριστιανούς όσο και σε μουσουλμάνους.

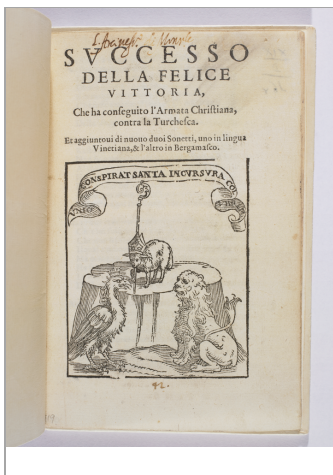

Ανώνυμος, «Lamento et ultima disparatione di Selim gran Turco», 1571, ΠΙΤΚ Β-222

Η σκληρή πραγματικότητα του πολέμου, κάθε άλλα παρά διέκοπτε τον φαύλο κύκλο βίας. Ο αντίπαλος απεικονιζόταν ως δαίμονας και βάρβαρος, η ενσάρκωση του απόλυτου κακού. Εδώ, ο σουλτάνος Σελίμ περιτριγυρισμένος από δαίμονες, σκίζει τα ρούχα του από οργή όταν μαθαίνει για την ήττα του στόλου του στη Ναύπακτο (Οκτώβριος 1571). Η ανασκολοπισμένη ανδρική μορφή στα δεξιά ενδεχομένως παραπέμπει στην εκτέλεση του Μαρκαντώνιου Βραγαδίνου στην Αμμόχωστο (Αύγουστος 1571).

Ανώνυμος, «Successo della felice vittoria», 1571-1572, ΠΙΤΚ Β-228

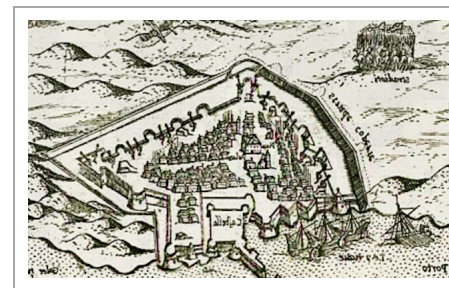
Η κάθε πλευρά έβλεπε τον εαυτό της ως υπερασπιστή του καλού και του δικαίου. Εδώ, οι δυνάμεις της χριστιανικής Ιεράς Συμμαχίας κατά των Οθωμανών: ο παπικός αμνός, ο αψβουργικός αετός και ο βενετικός λέοντας, που συνέτριψαν τον οθωμανικό στόλο στη Ναύπακτο τον Οκτώβριο του 1571.

Ενημερωτικό φυλλάδιο, 1572, ΠΙΤΚ Β-060

Η τύχη των αιχμαλώτων αποτέλεσε μια δραματική σελίδα του πολέμου. Οι πιο τυχεροί, όπως ο κιθαρωδός Αρίωνας πάνω στη ράχη του δελφινιού, κατέκτησαν την ελευθερία δραπετεύοντας. Αρκετοί υπέμειναν τη σκληρή αιχμαλωσία.

G. F. Camocio, «Famagosta», ca. 1575, ΠΙΤΚ C-141

Η Αμμόχωστος, εδώ πολιορκημένη από τους Οθωμανούς, συνέχισε να συγκινεί για μεγάλο διάστημα την Ευρώπη, προσελκύνοντας το ενδιαφέρον χριστιανών κουρσάρων που ήλπιζαν στην ανακατάληψή της.